
УДК 94[(611)+(620)]:328.161:327[(470+571)+(477)]«2011»

Андрій Поспелов, Антон Яговкін

ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНІ КРИЗИ ПОЧАТКУ 2011 Р. В ТУНІСІ ТА ЄГИПТІ: ОФІЦІЙНА ПОЗИЦІЯ УКРАЇНИ ТА РОСІЇ

Стаття розкриває початковий етап політичних криз в Тунісі та Єгипті й офіційну позицію на них з боку України та Росії. Показана реакція зовнішньополітичних відомств двох країн, прийняті рішення по евакуації власних громадян. Особливо зазначена проблема туристів з України та Росії в цих двох арабських країнах.

Ключові слова: Туніс, Єгипет, внутрішньополітична криза, проблема туристів.

17 грудня 2010 р. у м. Сіді-Бузік що на сході Тунісу, 26-річний дрібний торгівець Мохаммед Буазізі спалив себе на знак протесту проти несправедливих з його точки зору дій поліції, яка конфіскувала його товар. Надзвичайно швидко цей локальний інцидент перетворився на масштабні внутрішньополітичні кризи в одних з найбільш благополучних країн арабського сходу – Туніської республіки та Арабської республіки Єгипет (далі – АРЕ).

Події в Тунісі виявилися дещо неочікуваними для Києва та Москви. Це стандартна ситуація, яка була характерна для більшості країн світу. Конкретно про це свідчить відносно пізня офіційна реакція на туніські події – 16–18 січня, тобто майже через місяць після їх початку. Проте, реакція на єгипетські заворушення, виявилась майже синхронною з початком соціально-політичної кризи в цій країні – 25–26 січня, що дозволяє зробити висновок, про тенденцію, яка була прогнозована, відносно арабських держав. Хронологічно, МЗС України реагувало на події у вказаних арабських країнах раніше, ніж МЗС Російської Федерації (далі – РФ). Це можна пояснити більшою політичною і історичною відповідальністю МЗС Росії, як офіційного зовнішньополітичного органу великої держави – постійного члена Ради Безпеки ООН.

Офіційна реакція Києва та Москви виявилася більш ніж стриманою і проявилася у двох пунктах: 1). Офіційні заяви, коментарі, інтерв'ю, в яких йшлося про слідування духу дружби і стратегічного партнерства (особливо з боку РФ у відношенні до АРЕ) й виражалось сподівання на як скорішу нормалізацію обстановки в Тунісі і Єгипті, розрішити котру слід лише демократичними, а не насильницькими засобами і силами самих громадян двох країн; 2). Певна стурбованість долею громадян України та Росії, які перебували в Тунісі та Єгипті, з одночасним декларуванням і реалізацією кроків, щодо екстреної їм допомоги.

Згідно з першим пунктом, тон офіційних висловлювань посадовців України та Росії стосовно подій в Тунісі був близький. «МЗС України висловлює сподівання, що конституційна та внутрішньополітична криза у Тунісі буде розв'язана шляхом досягнення консенсусу у цивілізований та мирний спосіб. В Україні переконані, що якнайскоріше ненасильницьке урегулювання політичної ситуації у Тунісі слугуватиме інтересам туніського народу, забезпечить розвиток країни на основі демократичних принципів» [4]. «Исходим из того, что в интересах всех тунисцев всемерно способствовать скорейшей нормализации обстановки в стране, обеспечению безопасности и стабильности. Неотложную задачу видим в достижении общественного согласия в конституционных рамках на путях демократического диалога и проведения назревших преобразований» [12]. «Рассчитываем, что все ведущие тунисские политические силы проявят гражданскую ответственность и будут способствовать скорейшей нормализации обстановки в стране, что отвечает интересам всех тунисцев, задачам обеспечения региональной стабильности» [3].

Згідно з другим пунктом, поведінка Москви і Києва у ставленні до перебуваючих в Тунісі своїх громадян виявилася протилежною. Відповідні органи РФ змогли 16–19 січня, застосувавши можливості російської авіакомпанії «Трансаеро» й туніської «НувельЭр» евакуювати на батьківщину майже всіх російських туристів (понад 300 осіб. Лише 5 туристів виявили бажання залишитися в країні). Керівні ж органи України, аналогічні заходи не здійснили, через небажання більшості громадян країни покинути Туніс. Лише 20 осіб з більш ніж 400 громадян України планово залишили цю країну арабського Магрибу [2; 8; 14]. Як підкреслив на брифінгу 25 січня речник МЗС України О. Дікусаров, упродовж останніх днів до посольства не надходило звернень від українців, які тимчасово перебувають або проживають у Тунісі, з проханням про допомогу у зв'язку з подіями в країні й серед постраждалих під час безладу громадян нашої держави немає [1]. Таку протилежну відмінність від ситуації з російськими туристами можна пояснити виключно суб'єктивним фактором, оскільки, в Тунісі для туристів з України, психологічно були створені дещо кращі умови перебування.

Найвищі російські посадовці при перших ознаках нормалізації обстановки в країні спробували виявити і оприлюднити свої міркування, щодо аналізу та уроків цієї кризи. Так, президент РФ

Д. Мєдведев висловив наступне: «На мой взгляд, то, что произошло в Тунисе – это существенный урок для любых властей. Власти должны не почивать на лаврах, сидеть в удобных креслах, а развиваться вместе с обществом. Не имеет значения, о какой стране идет речь – Европе, Африке или Латинской Америке; ...когда власть не успевает за общественным развитием, не отвечает на ожидания людей, все заканчивается очень печально, наступает дезорганизация и хаос. ... даже если то, что предлагается, для действующих властей представляется неприемлемым, власть должна находиться в диалоге с самыми разными людьми, в противном случае эта власть теряет реальную основу. Но не значит, что власть должна следовать любым рекомендациям, но она должна слышать людей» [6].

Президент РФ в своєму аналізі не обмежився лише кордонами Тунісу, а пов'язав події в цій країні із загальною ситуацією в регіоні: «Произошедшее – это урок и испытание для Туниса и одновременно повод для того, чтобы провести самый существенный анализ ситуации в том регионе». Він нагадав про свої візити в Йорданію та на Палестинські території, підкресливши, що ще багато треба зробити, що б регіоні встановився мир, натякнувши на ймовірний прихід до влади в цій країні арабського Магрибу нових політичних сил: «в результате выборов к власти могут прийти силы, которые не вполне симпатичны мировому сообществу, и с ними придется считаться» [6].

Події в АРЕ викликали практично аналогічну офіційну реакцію України та Росії, з тією відмінністю, що АРЕ, щонайменше Москвою розглядається не просто як дружня країна, а як стратегічний партнер, соціально-політична криза в якій, з самого початку викликала стурбованість долею перебуваючи там вітчизняних громадян. Про це неодноразово заявляв міністр закордонних справ РФ С. Лавров: «С большим вниманием и озабоченностью следим за теми событиями, которые охватили Египет. Мы искренне сочувствуем вашей дружественной стране, дружественному египетскому народу в связи с тем, что переживаемые потрясения, к великому сожалению, привели к человеческим жертвам и другим потерям. Очень рассчитываем на то, что этап противостояния будет преодолен ненасильственными методами, без раскачивания ситуации в стране, на путях достижения согласия относительно того, как будет продвигаться процесс дальнейшего развития Египта. Искренне надеемся, что египетское руководство и все общество проявят высокую национальную ответственность и сделают все необходимое, чтобы стабилизировать обстановку, обеспечить гражданский мир, столь необходимый для прогресса и удовлетворения народных чаяний. Рассчитываю, что египетская сторона предпримет исчерпывающие меры по обеспечению безопасности российских граждан, находящихся в Египте. Хотел бы также подчеркнуть, что стабильность Египта отвечает подлинным интересам как самих египтян, так и всего ближневосточного региона. Искренне заинтересованы в этом и в Москве. Мы, разумеется, остаемся полностью приверженными отношениям стратегического партнерства, связывающим Россию с Египтом. Не сомневаемся, что его конструктивная и энергичная роль на международной и региональной аренах будет продолжена» [13]. «Египет – наш стратегический партнер и ключевая страна в ближневосточном регионе. Мы заинтересованы в том, чтобы Египет был стабильным, процветающим, демократическим государством, чтобы сегодняшние социально-экономические и политические проблемы были как можно быстрее урегулированы мирным путем. Как конкретно это сделать, решать египетским политикам, египетскому народу. Мы не считаем полезным навязывать извне какие-то рецепты, выдвигать какие-то ультиматумы. Договариваться должны, подчеркнем еще раз, политические силы в самом Египте» [16].

Майже аналогічні заяви лунали з боку заступника міністра іноземних справ РФ О. Лукашевича: «Мы выражаем глубокое сожаление в связи с человеческими жертвами и растущую озабоченность опасной тенденцией перерастания манифестаций в Египте из мирного в конфронтационное русло». Россия призывает «все стороны отказаться от насилия и проявлять свои устремления цивилизованными методами, оставаться в правовых и демократических рамках» [19].

Проте, в Москві ситуацію в АРЕ розцінювали як більш небезпечну не лише для мешканців країни і туристів, що там перебували, а й для регіону в цілому. У зв'язку з цим, завідувач Центром міжнародної безпеки Інституту світової економіки та міжнародних відносин РАН О.Арбатов висловив сподівання про можливу взаємодію Росії та інших міжнародних організацій як у врегулюванні соціально-політичної кризи, так і відновленні економіки АРЕ: «Нынешняя ситуация может выйти из-под контроля, закончится хаосом или гражданской войной, что будет крайне опасно. В этом контексте Египет может стать еще одним предметом взаимодействия между РФ и НАТО, конечно, в рамках действий СБ ООН, который уполномочен принимать решения по такого рода вопросам» [18].

Втім, після певної нормалізації обстановки в Єгипті [11], в Каїр 9 лютого був направлений спеціальний представник президента РФ по Близькому Сходу, перший заступник міністра

закордонних справ РФ А. Салтанов, який зустрівся з президентом АРЕ Х. Мубарак, віце-президентом О. Сулейманом і міністром закордонних справ країни А. Абдуль-Гейтом [7].

Між тим, з'ясувалося, що на консульському обліку в Єгипті знаходиться лише незначна частина громадян двох держав. Наприклад, лише 830 громадян України з майже 7000, більшість з яких туристи. Така незрозуміла ситуація, призвела до щонайменше одного випадку непорозуміння між російськими ЗМІ, суспільством і МЗС РФ [15]. Додатковою проблемою стали також і суттєва більшість туристів України і Росії, які перебували, чи прямували в Єгипет, відносно аналогічної ситуації з Тунісом. Так, на курортах АРЕ знаходилося майже 50 тис. туристів з Росії і від 6,5 – до 7 тисяч туристів з України [9]. Це, суттєво ускладнювало їх повну евакуацію на батьківщину у разі різкого загострення ситуації в АРЕ. При цьому, привабливість, в тому числі й фінансова курортів АРЕ і відповідна поведінка туроператорів України та Росії, ситуацію ускладнювали ще суттєвіше. І якщо МЗС РФ обмежився лише закликами до громадян країни утриматися від подорожей в Єгипет і посиленням консульського контролю й відповідної допомоги [10], то в Україні ситуацію в АРЕ розцінювали більш серйозно.

31 січня 2011 р. за ініціатииви МЗС України відбулася міжвідомча нарада під головуванням першого заступника міністра Р. Демченка щодо ситуації в АРЕ. У зустрічі, зокрема, взяли участь представники Державної служби туризму і курортів України, відділу контролю та координації туристичних і екскурсійних організацій Київської міської державної адміністрації, Української асоціації туроператорів та Асоціації лідерів туристичного бізнесу України. Враховуючи нестабільну ситуацію в Єгипті, а також рекомендацію МЗС громадянам України утриматися від подорожей до цієї країни до повної стабілізації ситуації, сторонами погоджено вжити відповідних кроків та забезпечити повернення наших співвітчизників на Батьківщину [5]. Безпосередньою реалізацією цього рішення, стало прийняття розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 січня 2011 р. «Про виділення коштів для здійснення невідкладної евакуації громадян України з території Арабської Республіки Єгипет в Україну» [17]. 2 лютого 2011 р. урядом України прийнято й розпорядження «Про утворення оперативного штабу з вирішення питань, пов'язаних із перебуванням громадян України на території Арабської Республіки Єгипет». Штаб очолив перший віце-прем'єр-міністр України, міністр економічного розвитку і торгівлі України А. Ключев. Згідно із розпорядженням, оперативний штаб щотижня до 1 березня 2011 р. мав інформувати Кабінет Міністрів України про вжиті заходи, пов'язані із перебуванням громадян України в АРЕ [20]. Таким чином, в Україні не вважали можливим затягування кризи в АРЕ.

Проте, вже 26 січня єгипетська армія надійно блокувала туристичні центри в Хургаді, Шарм-аш-Шейхі та інших містах, ізолював їх від учасників акцій протесту. Завдяки цьому, плановому поверненню туристів з України та Росії на батьківщину дано «зелене світло». Остання група з 300 росіян повернулася до Москви 12 лютого. Дещо раніше, 11 лютого, в день, коли президент Єгипту Х. Мубарак склав із себе повноваження голови держави і керівництво країною перейшло до Вищої ради збройних сил, додому повернулися останні українські поціновувачі єгипетської екзотики.

Аналіз офіційної реакції України та Росії на події в Тунісі й Єгипті показує, туніські події виявилися для офіційного Києва та Москви дещо несподіваними. Україна та Росія відреагували на них з запізненням і офіційна реакція двох країн була більш ніж стриманою. Найбільше занепокоєння урядовців України та Росії викликала доля власних громадян в Тунісі. Через це, відповідні органи РФ провели евакуацію практично всіх російських туристів, які перебували в цій країні. Київ на аналогічні заходи не пішов, через впевненість у безпеці власних громадян в цій країні арабського Магрибу і небажання останніх залишати країни тимчасового перебування.

Реакція України та Росії на події в Єгипті виявилася майже синхронною з їх фактичним початком і здебільшого була аналогічна туніській. Це прямий наслідок прогнозів розростання соціально-політичної кризи на інші арабські країни, що були здійсненні як в Києві так і в Москві.

Кардинальна відмінність офіційної реакції Москви на події в Єгипті полягала тому, що саме АРЕ розцінювалася РФ в якості стратегічного (в більшій ступені з економічних міркувань) партнера.

Події в Єгипті, викликали більшу занепокоєність офіційних кіл України та Росії, через їх масштаб та кількість жертв. Додаткова занепокоєність полягала у значній кількості громадян двох країн, які тимчасово знаходилися в АРЕ і котрі потенційно перебували, чи могли опинитися у небезпеці

Внутрішньополітична криза в Єгипті наочно продемонструвала вади сучасного капіталістичного розвитку України та Росії, по відношенню до громадян двох країн, що перебувають за кордоном. Так, з'ясувалося що лише незначна частина громадян двох країн перебуває на консульському обліку, а туристичні оператори часто поводяться враховуючи власні економічні інтереси, ніж інтереси безпеки громадян.

На відміну від уряду РФ, уряд України все же таки спромігся виділити відповідні кошти й зорганізувати спеціальний оперативний штаб, який теоретично був спроможним організувати

екстрену евакуацію громадян України (й Росії) з АРЕ. Втім, характер діяльності цього органу свідчить про те, що офіційний Київ не передбачав подальше загострення ситуації в Єгипті.

Щонайменше в Росії не сумнівалися у приході до влади в Тунісі та Єгипті абсолютно нових політичних сил, з якими Кремль в будь-яких випадках сподівався взаємодіяти. Певний початок цьому, або «зондаж» розпочався відрядженням до Каїру спеціального представника президента РФ по Близькому Сходу, першого заступника міністра закордонних справ РФ А. Салтанова. Втім, офіційна Москва розуміла і свої обмежені можливості впливу на ситуацію в регіоні і тому, реально розцінювала можливість діяти не самостійно, а у взаємодії з НАТО, ЄС та РБ ООН.

Внутрішньополітична криза в Єгипті і офіційна реакція не неї України та Росії продемонстрували факт того, що потенційно Київ мав більше можливостей відповідно прореагувати на неї з метою евакуації власних громадян з АРЕ виходячи як з політичних, так і з географічних і технічних міркувань. Внутрішньополітичні кризи в Тунісі і особливо в Єгипті наочно довели необхідність суттєвої корекції вітчизняної законодавчої бази і реорганізації структур, які відповідають за безпеку громадян країни за кордоном.

Список використаних джерел

1. Безпекова ситуація у Тунісі значно покращилась – О. Дикусаров. URL: <http://politikan.com.ua/1/5/2/26458.htm>. (дата звернення: 01.02.2018).
2. Всі українці в Тунісі живі, і до дому іде лише 20 чоловік. 18.01.2001. URL: <http://www.zakonoproekt.org.ua/vsi-ukrajinci-v-tunisi-zhyvi-i-do-domu-ide-lyshe-20-cholovik.aspx>. (дата звернення: 01.02.2018).
3. Комментарий Департамента информации и печати МИД России о текущей ситуации в Тунисе. 104-02-02-2011 // URL: <http://www.mid.ru/ns-rafr.nsf/89414576079db559432569d8002421fc/432569a400373407c325782b00612c76?OpenDocument>. (дата звернення: 01.02.2018).
4. Коментар МЗС України з приводу внутрішньополітичної ситуації у Туніській Республіці. 16 січня 2001 р. URL: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/50390.htm>. (дата звернення: 01.02.2018).
5. Коментар Речника МЗС України О. Дикусарова щодо ситуації з українськими туристами в Арабській Республіці Єгипет. URL: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/50763.htm>. (дата звернення: 01.02.2018).
6. Медведев извлек урок из событий в Тунисе. URL: <http://www.kyivpost.ua/russia/news/medvedev-izvlek-urok-iz-sobytij-v-tunise.html>. (дата звернення: 01.02.2018).
7. Министерство Иностранных Дел Российской Федерации. Сообщение для СМИ. О визите в Египет Специального представителя Президента Российской Федерации по Ближнему Востоку, заместителя Министра иностранных дел России А. В. Салтанова. 145-09-02-2011. URL: <http://www.mid.ru/ns-rafr.nsf/89414576079db559432569d8002421fc/432569a400373407c3257832006284b9?OpenDocument>. (дата звернення: 01.02.2018).
8. Министерство Иностранных Дел Российской Федерации. Сообщение для СМИ. О завершении отправки из Туниса российских туристов. 39-19-01-2011. URL: <http://www.mid.ru/ns-rafr.nsf/89414576079db559432569d8002421fc/432569a400373407c325781d0059aaac?OpenDocument>. (дата звернення: 01.02.2018).
9. Министерство Иностранных Дел Российской Федерации. О ситуации в Египте. 120-05-02-2011 // URL: <http://www.mid.ru/ns-rafr.nsf/89414576079db559432569d8002421fc/432569a400373407c325782e003c3f51?OpenDocument> (дата звернення: 01.02.2018); Коментар Речника МЗС України О. Дикусарова щодо ситуації з українськими туристами в Арабській Республіці Єгипет. URL: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/50763.htm>. (дата звернення: 01.02.2018).
10. Министерство Иностранных Дел Российской Федерации. О ситуации в Египте. 120-05-02-2011. URL: <http://www.mid.ru/ns-rafr.nsf/89414576079db559432569d8002421fc/432569a400373407c325782e003c3f51?OpenDocument>. (дата звернення: 01.02.2018).
11. Министерство Иностранных Дел Российской Федерации. Сообщение для СМИ. О ситуации в Египте. URL: <http://www.mid.ru/ns-rafr.nsf/89414576079db559432569d8002421fc/432569a400373407c3257831004ab7b1?OpenDocument>. (дата звернення: 01.02.2018).
12. Министерство Иностранных Дел Российской Федерации. Сообщение для СМИ. О формировании Правительства национального единства и обстановке в Тунисе. 37-18-01-2011. URL: <http://www.mid.ru/ns-rafr.nsf/89414576079db559432569d8002421fc/432569a400373407c325781c005faf36?OpenDocument>. (дата звернення: 01.02.2018).
13. Об устном послании Министра иностранных дел России С. В. Лаврова Министру иностранных дел Египта А.Абуль Гейту. 83-29-01-2011. URL: <http://www.mid.ru/ns-rafr.nsf/89414576079db559432569d8002421fc/432569a400373407c3257827005664ec?OpenDocument>. URL: <http://www.mid.ru/ns-rafr.nsf/89414576079db559432569d8002421fc/432569a400373407c325781c005faf36?OpenDocument>. URL: <http://www.mid.ru/ns-rafr.nsf/89414576079db559432569d8002421fc/432569a400373407c325781c005faf36?OpenDocument>. (дата звернення: 01.02.2018).
14. Министерство Иностранных Дел Российской Федерации. Сообщение для СМИ. О формировании Правительства национального единства и обстановке в Тунисе. 37-18-01-2011. URL: <http://www.mid.ru/ns-rafr.nsf/89414576079db559432569d8002421fc/432569a400373407c325781c005faf36?OpenDocument>. (дата звернення: 01.02.2018).
15. Ответ официального представителя МИД России А. К. Лукашевича на вопрос СМИ о ситуации со студентами из России в Египте. 01.02.2011. URL: <http://www.egypt.mid.ru/news/>
16. Ответ Министра иностранных дел России С.В.Лаврова на вопрос корреспондента «РИА Новости» о ситуации в Египте. 03-02-2011. URL: <http://www.mid.ru/ns-rafr.nsf/89414576079db559432569d8002421fc/4f2c06ac630eada8c3257830002cbaa7?OpenDocument/> (дата звернення: 01.02.2018).
17. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.01.2011 р. «Про виділення коштів для здійснення невідкладної евакуації громадян України з території Арабської Республіки Єгипет в Україну» // Урядовий кур'єр. 2011. 4 лютого. С. 4.
18. Россия может спасти ситуацию в Египте. 31.01.11. URL: <http://www.newizv.ru/lenta/140260/> (дата звернення: 01.02.2018).
19. Россия призывает к мирному разрешению ситуации в Египте. <http://www.rian.ru/politics/20110203/329880141.html> (дата звернення: 01.02.2018).
20. Урядом України прийнято розпорядження «Про утворення оперативного штабу з вирішення

пигань, пов'язаних із перебуванням громадян України на території Арабської Республіки Єгипет». URL: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/51063.htm> (дата звернення: 01.02.2018).

References

1. Bezpekova sytuatsiia u Tunisi znachno pokrashchylas – O.Dykusarov [The security situation in Tunisia has improved considerably – O. Dikusarov]. URL: <http://politikan.com.ua/1/5/2/26458.htm>. (data zvernennia: 01.02.2018).
2. Vsi ukraintsi v Tunisi zhyvi, i do domu ide lyshe 20 cholovik. 18.01.2001 [All Ukrainians in Tunisia are alive, and only 20 people go to the house. January 18, 2001]. URL: <http://www.zakonoproekt.org.ua/vsi-ukrajinci-v-tunisi-zhyvi-i-do-domu-ide-lyshe-20-cholovik.aspx>. (data zvernennia: 01.02.2018).
3. Kommentarii Departamenta informatsii i pechati MID Rossii o tekushchei situatsii v Tunise. 104–02–02–2011 [Comment of the Information and Press Department of the Ministry of Foreign Affairs of Russia on the current situation in Tunisia. 104–02–02–2011]. URL: <http://www.mid.ru/ns-rafr.nsf/89414576079db559432569d8002421fc/432569a400373407c325782b00612c76?OpenDocument>. (data zvernennya: 01.02.2018).
4. Komentar MZS Ukrainy z pryvodu vnutrishnopolitychnoi situatsii u Tuniskii Respublitsi. 16 sichnia 2001 r. [The comment of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine on the internal political situation in the Tunisian Republic. January 16, 2001]. URL: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/50390.htm>. (data zvernennia: 01.02.2018).
5. Komentar Rechnyka MZS Ukrainy O. Dykusarova shchodo situatsii z ukrainskymy turystamy v Arabskii Respublitsi Yehypet [Comment of the spokesman of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine O. Dikusarov on the situation with Ukrainian tourists in the Arab Republic of Egypt]. URL: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/50763.htm>. (data zvernennia: 01.02.2018).
6. Medvedev izvlek urok iz sobytii v Tunise [Medvedev learned a lesson from the events in Tunisia]. URL: <http://www.kyivpost.ua/russia/news/medvedev-izvlek-urok-iz-sobytij-v-tunise.html>. (data zvernennya: 01.02.2018).
7. Ministerstvo Inostrannykh Del Rossiiskoi Federatsii. Soobshchenie dlya SMI. O vizite v Egipet Spetsial'nogo predstavatelya Prezidenta Rossiiskoi Federatsii po Blizhnemu Vostoku, zamestitelya Ministra inostrannykh del Rossii A. V. Saltanova. 145–09–02–2011 [Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. Message for the media. On the visit to Egypt of the Special Representative of the President of the Russian Federation for the Middle East, Deputy Minister of Foreign Affairs of Russia A. V. Saltanov. 145–09–02–2011]. URL: <http://www.mid.ru/ns-rafr.nsf/89414576079db559432569d8002421fc/432569a400373407c3257832006284b9?OpenDocument>. (data zvernennya: 01.02.2018).
8. Ministerstvo Inostrannykh Del Rossiiskoi Federatsii. Soobshchenie dlya SMI. O zavershenii otpravki iz Tunisa rossiiskikh turistov. 39–19–01–2011 [Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. Message for the media. On the completion of sending Russian tourists from Tunisia. 39–19–01–2011]. URL: <http://www.mid.ru/ns-rafr.nsf/89414576079db559432569d8002421fc/432569a400373407c325781d0059aaac?OpenDocument>. (data zvernennya: 01.02.2018).
9. Ministerstvo Inostrannykh Del Rossiiskoi Federatsii. O situatsii v Egipte. 120–05–02–2011 [Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. On the situation in Egypt. 120–05–02–2011]. URL: <http://www.mid.ru/ns-rafr.nsf/89414576079db559432569d8002421fc/432569a400373407c325782e003c3f51?OpenDocument> (data zvernennya: 01.02.2018); Komentar Rechnyka MZS Ukrainy O. Dykusarova shchodo situatsii z ukrainskymy turystamy v Arabskii Respublitsi Yehypet [Comment of the spokesman of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine O. Dikusarov on the situation with Ukrainian tourists in the Arab Republic of Egypt]. URL: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/50763.htm>. (data zvernennia: 01.02.2018).
10. Ministerstvo Inostrannykh Del Rossiiskoi Federatsii. O situatsii v Egipte. 120–05–02–2011 [Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. On the situation in Egypt]. URL: <http://www.mid.ru/ns-rafr.nsf/89414576079db559432569d8002421fc/432569a400373407c325782e003c3f51?OpenDocument>. (data zvernennya: 01.02.2018).
11. Ministerstvo Inostrannykh Del Rossiiskoi Federatsii. Soobshchenie dlya SMI. O situatsii v Egipte [Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. Message for the media. On the situation in Egypt]. URL: <http://www.mid.ru/ns-rafr.nsf/89414576079db559432569d8002421fc/432569a400373407c3257831004ab7b1?OpenDocument>. (data zvernennya: 01.02.2018).
12. Ministerstvo Inostrannykh Del Rossiiskoi Federatsii. Soobshchenie dlya SMI. O sformirovanii Pravitel'stva natsional'nogo edinstva i obstanovke v Tunise [Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. Message for the media. On the formation of the Government of National Unity and the situation in Tunisia]. 37–18–01–2011. URL: <http://www.mid.ru/ns-rafr.nsf/89414576079db559432569d8002421fc/432569a400373407c325781c005faf36?OpenDocument>. (data zvernennya: 01.02.2018).
13. Ob ustnom poslanii Ministra inostrannykh del Rossii S. V. Lavrova Ministru inostrannykh del Egipta A.Abul' Geitu. 83–29–01–2011 [On the oral message of Minister of Foreign Affairs of Russia Sergey Lavrov to the Minister for Foreign Affairs of Egypt, A. Aboul Gheit. 83–29–01–2011]. URL: <http://www.mid.ru/ns-rafr.nsf/89414576079db559432569d8002421fc/432569a400373407c3257827005664ec?OpenDocument>.
14. Ministerstvo Inostrannykh Del Rossiiskoi Federatsii. Soobshchenie dlya SMI. O sformirovanii Pravitel'stva natsional'nogo edinstva i obstanovke v Tunise. 37–18–01–2011 [Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. Message for the media. On the formation of the Government of National Unity and the situation in Tunisia]. URL: <http://www.mid.ru/ns-rafr.nsf/89414576079db559432569d8002421fc/432569a400373407c325781c005faf36?OpenDocument>. (data zvernennya: 01.02.2018).
15. Otvet ofitsial'nogo predstavatelya MID Rossii A. K. Lukashevicha na vopros SMI o situatsii so studentami iz Rossii v Egipte. 01.02.2011 [Response of the Russian Ministry of Foreign Affairs spokesman A. Lukashevich to a media question about the situation with students from Russia in Egypt. 01/02/2011]. URL: <http://www.egypt.mid.ru/news/>
16. Otvet Ministra inostrannykh del Rossii S.V.Lavrova na vopros korrespondenta «RIA Novosti» o situatsii v Egipte. 03–02–2011 [Answer from Minister of Foreign Affairs of Russia Sergey Lavrov to the question of RIA Novosti correspondent about the situation in Egypt. 03–02–2011]. URL:

<http://www.mid.ru/ns-rafr.nsf/89414576079db559432569d8002421fc/4f2c06ac630eada8c3257830002cbaa7?OpenDocument/> (data zvernennya: 01.02.2018). 17. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 31.01.2011 r. «Pro vydilennia koshtiv dlia zdiisnennia nevidkladnoi evakuatsii hromadian Ukrainy z terytorii Arabskoi Respubliki Yehypet v Ukrainu» [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated January 31, 2011 «On the allocation of funds for the urgent evacuation of Ukrainian citizens from the territory of the Arab Republic of Egypt to Ukraine»]. Uriadovyi kurier. 2011. 4 liutoho. S. 4. 18. Rossiya mozhet pomoch' spasti situatsiyu v Egipte. 31.01.11 [Russia can help save the situation in Egypt. 31.01.11]. URL: <http://www.newizv.ru/lenta/140260/> (data zvernennya: 01.02.2018). 19. Rossiya pryzivaet k mirnomu razresheniyu situatsii v Egipte [Russia calls for a peaceful resolution of the situation in Egypt]. <http://www.rian.ru/politics/20110203/329880141.html> (data zvernennya: 01.02.2018). 20. Uriadom Ukrainy pryiniato rozporiadzhennia «Pro utvorennia operatyvnoho shtabu z vyrishennia pytan, poviazanykh iz perebuvanniam hromadian Ukrainy na terytorii Arabskoi Respubliki Yehypet» [The Government of Ukraine adopted an order «On the establishment of an operational headquarters for dealing with issues related to the residence of Ukrainian citizens in the territory of the Arab Republic of Egypt»]. URL: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/51063.htm> (data zvernennia: 01.02.2018).

Andriy Pospelov, Anton Yahovkin

**POLITICAL CRISIS AT THE BEGINNING OF 2011 YEAR IN TUNISIA AND EGYPT:
OFFICIAL POSITION OF UKRAINE AND RUSSIA**

The article opens the initial stage of political crises in Tunis and Egypt, and also an official position on them from Ukraine and Russia. Reaction of outwardly political departments of two countries is presented, the problem of tourists is designated.

Key words: Tunis, Egypt, internal political crisis, a problem of tourists.

UDC 902

Shahriyar Nizami oglu Guliyev

MEDIEVAL TOMB MONUMENTS IN AZERBAIJAN

Among the first and classical medieval monuments of Azerbaijan, graves are of particular importance. In the early Middle Ages, cubes, catacombs, earth, clay ware, stone boxes and other graves were spread out from different types of graves. Christian graves were mainly based on the custom of burial on earth. In the classical Middle Ages there were fewer Christian, especially Muslim graves, which consisted of the graves of the earth. The article is devoted to medieval tombstones discovered in the regions of the Republic of Azerbaijan.

Key words: Azerbaijan, archaeology, grave, middle ages

Among the first and classical medieval monuments of Azerbaijan, the graves types are of special significance. In the early Middle Ages cube, catacombs, earth, earthenware, stone boxes and other graves were spread from different types of graves [6]. The Christian graves were mainly based on the custom of burial in the soil [6]. In the classical Middle Ages there were fewer Christian, but especially more Muslim graves, which consisted of types of soil graves [5; 9]. In July-September 2010, the South East Azerbaijan archeological expedition discovered a large number of settlements and gravestones while carrying out archaeological investigations in the Jalilabad region. One of the discovered cemeteries is in the medieval cemetery located on the right bank of the Goytepe River in Hasanabad village.

Researchers A.I. Alakbarov, A.M. Mirabdullayev and T.H. Azizov note that there is a description of the tools used in the carpet weaving, on the found tombstones. The researchers wrote: «According to archaeological materials, Hasanabad settlement and cemetery can be referred to the XIV–XVI centuries» [3, s. 277].

Another cemetery discovered by the expedition is Kayalı medieval cemetery, located between Beyhanlı village and Yusufli village of Jalilabad district and covering 1 hectare of area. It should be noted that until the 60's of the 20th century this cemetery was named as Goch cemetery. There are seven or eight-pointed star images besides astral and foliage depictions on the discovered monuments. Archaeologists refer this monument to the XIII–XV centuries according to surface materials [3, s. 277]. Another cemetery discovered by the «South East Azerbaijan Archeological Expedition» is the cemetery of Sherefkhanli medieval settlement. There are astral drawings on the tombs. Members of the expedition wrote that «The cemetery is of the same age with the settlement and belongs to the 13th-15th centuries» [3, s. 278].

Another cemetery exposed by the expedition is the sutkaran cemetery, covering 1 ha of land on the slope at 500 meters west of the village of Shatirli in the Jalilabad region. These gravestones attract attention with their rich artworks. Various illustrations and plot compositions have been developed on them by engraving and drawing. Simple and sophisticated illustrations, as well as plots have also been